

Benedikt Sveinsson assessor - Um stjórnarmál og stjórnarástand Íslands (1873)

Útgáfa 1.0 af rafræna skjalinu

Þetta PDF skjal er hluti afraksturs skönnunar á prentuðu eintaki af téðu riti. Markmið þessarar útgáfu er að veita almenningi færi á að eignast sitt eigið rafrænt eintak af því án endurgjalds.

Skjalið er upprunalega birt á vefnum <https://urlausnir.is>. Þar má finna rafrænar útgáfur hinna bindanna og verða nýrri útgáfur af skjölunum í boði þar.

Takmörkun ábyrgðar

Höfundur skjals þessa afsalar sér allri ábyrgð, að því marki sem lög heimila, vegna beinnar og/eða óbeinnar notkunar skjalsins sjálfs eða afurða sem af því leiðir. Þó að stefnt hafi verið að því markmiði að skjalið endurspegli sem best innihald upprunalegu bindanna er hvorki hægt að tryggja né ábyrgjast að það hafi tekist. Framangreint á einnig við um efnislegt innihald prentuðu eintakanna sem skönnuð voru.

Höfundaréttur

Höfundur skjals þessa álitur að hvers kyns höfundaréttur á prentaða eintakinu sé útrunninn.

Hvers kyns höfundarréttur sem höfundur skjalsins gæti hafa skapað sér til handa með skönnuninni sjálfri eða öðru framlagi sínu til sköpunar þess, skal vera meðhöndlaður í samræmi við Creative Commons Zero höfundaleyfið (CC0 1.0 Universal eða síðari útgáfa þess).

Ábendingar

Séu ábendingar um mögulegar úrbætur á skjalinu er hægt að koma þeim á framfæri við höfund þess.

Athugasemdir um þessa útgáfu

Skannað var eintak í vörslu Landsbókasafnsins (geymsla 2).

Höfundur skjalsins: Svavar Kjarrval (svavar@kjarrval.is)

324.7
Ben.
Um

stjórnarmál og stjórnarástand Íslands.

Svar

til

nokkurra kjósenda minna í Árnespingi.

Eftir

þingmann Árnesinga

Benidikt Sveinsson
assessor.

Reykjavík.

Á kostnað höfundarins.

Einar Þórðarson.

1873.

FIÁSKÖLI ÍSLANDS
ÖR BÓKUM FINNS JÓNSSONAR

*Réttlátr herra, lögmæt stjórn og þjóðfrelsi lifi á
Íslandi!*

*En vei þeim, sem gjörir sannleikann og rétt vörn
að fótaskör sinni!*

Polist hann hér aldrei né þrífist!

I.

Inngangur.

Það er satt best að segja, að það gladdi mig mjög að einu leytinu, kæru Árneseingar, að lesa bréf yðar til mín. Spurningar þær og athugasemjir, er þér setjið fram í því til mín, eru ljósastr vottir um það, sem allir reyndar ofurvel vissu áður, að þér bændr á Íslandi eruð ekki svo hugsunarlausir um þjóðmál yðar, svo tilfinningarlausir fyrir sóma yðar og velfarnan og svo viljalausir til að framfylgja réttindum yðar og ganga andvígir gegn ranglæti og yfirgangi, einsog nú er æpt fjöllumum hærra um láð og lög hérlandis og erlendis af þeim, sem á síðustu og verstu tímum hafa unnið það til, mér liggur við að segja, að blóðmarka sig undan þjóðmarki Íslands.

Nei, viti menn! Sá heilaspuni, þótt kænlegr eigi að heita, að einn, tveir, þrír, fjórir, eða þá sú sárlitla höfðatala, sem útlítr fyrir, að hingaðtil hafi, þótt ótrúlegt sé, leitt frændr vora Dani og einkum Danastjórn í hverjar gönurnar eftir aðrar, inar síðari jafnan argari en inar fyrri — sá heilaspuni, segi ég, að jafnfáir menn teymi ína várkáru, að ég ekki segi tortryggnu landa mína alla á einu bandi einsog sauðkindr til slátrunar leiddar, hann krýnir víst ekki (ef mig grunar rétt) mörg árin marga kollana gullfjöðrum.

Hinn þáttrinn í þessum kóngulóar-vef, að bændr eða landsljóðrinn á Íslandi beri ekki (eða ekkert) skynbragð á stjórnarmál sín, það sé semsé hulinn leyndardómr inna bóklærðu stjórnarkappa, hann er sannar-

lega engu hóti haldbetri. Því með þessu móti setr maðr sjálfan sig og þjóð sína, Íslendinga, á lægra sess, enn góðu hófi gegnir og nokkur skynsamr maðr getr fallizt á. Þetta blasir beint við. Þess bið ég lesendrna vel að gæta. Þvíað ætti semsé sú að vera meiningin, að alþýðan á Íslandi ekki hafi vísindalega þekking eða skoðun á nýrri stjórnskipun, eða sé eigi fær um, að gjöra grein fyrir skoðun sinni á *vísindalegan* hátt, þá ætti in sama mótbára við alla alþýðu og allar þjóðir um allan heim; en þá er ekkert sýnt eða sannað um óhæfileikleik Íslendinga, annað en það, að þeir séu einsog aðrar þjóðir, nefnil. að þeir sé *ekki* í heild sinni og í eiginlegum skilningi *vísindalega* mentaðir.

Sé hitt þarámóti það, sem undir býr, að dæma af Íslendingum alt skynbragð á rétttri stjórnskipun fyrir Ísland, þá verðr in hálærða kenning báðum hlutaðeigendum til mínkunar.

Hver sá, sem nokkuð þekkir til eðlis mannkynsins og sögu þess, hann veit nefnilega, að mannlegri náttúru er ósjálfrátt innrætt meðvitundin um alsherjar siðferðislega nauðsyn á þjóðfélaginu og skipun þess með föstum, bindandi reglum, þeim er vér köllum lög og landsstjórn. En þessari meðvitund um nauðsyn þjóðfélagsins og gæði þess yfir höfuð er jafnharðan samfara hjá hverri einstakri þjóð meðvitundin um það, *hvernig* lög hennar og landsstjórn skuli vera vaxin, svo hún samsvari eðli hennar, skapi og einkennilegu lífsstefnu í sambandi við það land, loftslag og náttúruöfl, sem forsjónin hefir afmarkað henni. Með öðrum orðum: inn vísdoms- og gæzkuríki faðir allra þjóða hefir innrætt hverri einstakri þjóð frá öndverðu hugsjónina um og eftirlöngunina og eftirsóknina eftir þeirri skipun þjóðfélagsins, sem — að vér megum svo að orði

kveða — stendr skráð á himnum uppi; því hún ein og engin önnur getr veitt þjóðinni sannarlegt frelsi og hagsæld. Í hennar skauti og engrar annarar geta lífs- og framfaraöfl hennar í andlegum og líkamlegum skilningi komizt á fullkomlegleikans hæsta stig. Undir hennar handleiðslu og engrar annarar keppir þjóðin og hver einstakr meðal hennar á rétttri og beinni rás að alsherjar tilgangi og augnamiði innar jarðnesku tilveru.

Frá þessari uppsprettu verður að rekja helgi og tign ins æðsta valds. Þegar menn því segja, að orðin *«af guðs náð»* sem konungurinn byggir veldi sitt á, sé ranghermi í staðinn fyrir *þjóðarviljann*, þá ætlum vér, að þetta sé misskilningr. Því þótt konungsvaldið sé eigi beinlínis komið frá guði, heldr auðvitað frá þjóðinni sjálfri, þá er þó þjóðviljinn: að stofna og viðurkenna ríkisvaldið, óaðgreinanlegur frá þeirri siðferðislegu hvöt og nauðsyn, sem guð hefir gróðrsett í mannkynsins eðli, og eiga því orðin: *«af guðs náð»* jafnt við lýðveldi sem einveldi.

Hlutfallið milli stjórnaarskipunarinnar og þjóðarinnar er hvorki torskildara né auðveldara að sjá og þreifna á, en hlutfallið milli plöntunnar og jarðvegsins, sem hún á að lifa og þróast í. «Ekki torskildara» segi ég við yðr, ina svokölluðu ólærðu bændr á Íslandi, þótt þér hafið eigi annað fyrir yðr að bera, en hreina og heilbrigða skynsemi, það, sem fyrir yðr ber í daglegu lífi, og fólksvalausa ættjarðarást. «Né heldr auðveldara», leyfi ég mér að segja — ef ég mætti vera svo djarfr — við mína bóklærðu vini, sem aldrei þurfa að hugsa til þess, að ausa neina stjórnvizku fyrir Ísland af neinum öðrum brunni, en þeim, sem ég nú benti á, — aldrei þurfa að hugsa til, að meta hæfilega, einsog þeim ber og sámir, þekkingu, réttindi og krafta þjóðar sinnar á borð við sína eigin, nema þeir sjái grant og viðurkenni skilyrðislaust þjóðernis-réttinn, þjóðernis-viljann

og þjóðernisaflið,— sem með engu móti geta sýnt eðr sannað þekkingu sína, hyggjuvit, drengskap og reynslu betr, en með því, að leiða, styrkja og styðja Íslendinga einmitt að því og *engu öðru* takmarki í stjórnar-efnum, sem þjóðareðli þeirra sjálfra bendir þeim til, sem þeir *vilja* ná og sem þeir því fyrr eða síðar *hljóta* að ná¹.

Ég þykist því óhræddr mega álykta sem svo: Þeir, sem héra það fyrir sig, að alþýða á Íslandi yfir höfuð hafi ekki skynbragð á stjórnarmálefnum sínum, þeir verða annaðhvort að fara því fram, að Íslendinga skorti það náttúruljós, sem öðrum þjóðum er gefið af forsjóninni, eðr þá að sjálfa þá skorti þetta ið sama náttúru- ljós, sem er alsendis ómissandi fyrir hvern mann, hve sprenglærðr sem hann er, ef hann vill geta átt nokkurn eðlilegan atkvæðisrétt um stjórnarmál Íslendinga.

Ég álykta enn fremr: Hver sá, sem vill telja þjóð sína á, að aðhyllast þá stjórnarskipun, sem eigi er eðli hennar og þörfum samboðin, hann leiðir þjóð sína á villigötur og stuðlar til þess, að hún ráfi í blindni frá þeim rekspól, sem einn getr fært hana að því fullkom- legleikans takmarki, sem henni er áskapað að ná.

Nei! Inn hálærði, sárfámenni úrskilaflokkur Íslend- inga ætli — þess væri óskandi og það er líka vonandi — hann ætli, segi ég, að varast framvegis þá hörmu- legu neyðarvörn fyrir stjórnarskipunar-setningum sínum fyrir Ísland, sem að einu leytinu er bygð á ósanniud-

1) Ég vil minna á orð ins nafnkunna Seneka: „Tenenda nobis via est, quam natura praescripsit, nec ab illa declinandum. Illam sequentibus omnia facilia et expedita sunt; contra illam nitentibus non alia vita est, quam contra aquam nitentibus“. Á íslensk u: „Vér eigum að halda þá leið, sem náttúran hefur tiltekið, og beygja eigi útaf henni. Þeim, sem þeirri leið fylgja, verður alt andsótt og greiðfært; fyrir þeim, sem streytast gegn henni, verður líúð eigi annað, en andróðr móti straumi“.

um og að hinu leytnu gjörir þá sjálfa svo lítilmótlega í augum þjóðar sinnar, sem unt er, þarsem hún, dýpra skoðað og rakin til róta sinna, inniheldr einmitt það ámæli gegn sjálfum þeim, — blinda hlýðni og skort á stjórnvísi — sem á móttflokknum átti að lenda.

Hversu betr mundi eigi fara, að þessir háttvirtu herrar vildu ransaka betr sitt eigið innra og ytra ástand og Íslendinga yfir höfuð — að þeir vildu gjöra sér ljósa grein fyrir, *hvað* það eiginlega sé, sem gjöri þá andvíga, og *hversvegna* það sé að þeir gjörist andvígir móti réttindum, heill og hamingju Íslendinga; því að þegar þetta fótínál væri stigið frá villunnar og mis-skilningsins vegi, þá mundi þeir með hreinum iðrunartárum falla í faðm innar misþyrmdu fósturjarðar, þarsem þeir eiga að lifa og þarsem þeir eiga heinin að bera.

Ég sagði áður, að bréfið frá yðr hefði verið mér að einu leytnu gleðiefni, og hefir það gefið tilefni til þess, sem nú er sagt. En ég segi einnig, að það að hinu leytnu hafi fengið mér eigi lítillar áhyggju, er þér skorið á mig um, að svara opinberlega ýmsum spurningum um stjórnhagi vora nú sem stendr.

Það er þó eigi svo að skilja, að ég sé deigr á, að gjöra skoðanir mínar heyrum kunnar eðr vilji draga dul á nokkuð það, sem ég *veit* og *þekki* og sem stuðlað getr til, að sannleikrinn megí í ljós leiðast; en hitt er það einkum, að spurningar yðar eru svo yfirgripsmiklar og margbreyttar, að það bæði er mesta vandaverk að svara þeim og þyrfti því lengri tíma og umhugsun en ég nú hefi ráðrúm til, enda mundi það feykinóg efni í heila bók. Í annan stað eru spurningar yðar þannig vaxnar, að ég get eigi komizt hjá að minnast þeirra mála, sem snerta sjálfan mig svo mjög, sökum þess, að þau eru mér kunnugust, og eru þó, að minni hyggju,

ljósustu og hyggilegustu dæmin tilað upplýsa þau mál, er þér spyrjið um, þar sem þeirra verður getið. Verð ég því að biðja lesendrna að hyggja vel að þessu, svo að þeir hafi jafnan hugfast, að hér ræðir um *málið* en *ekki manninn*; hafa það og átt að vera forlög mín, að mín málefni væru Íslands málefni; enda finn ég þeim mun minni ástæðu tilað hlífast við, að draga þau Íslands vegna betr framí birtuna, en ég hefi gjört fyrir mínar eigin sakir, sem ske mætti, að það gæti leitt til þess, að menn gæfu inum helgustulandsréttindum vorum meiri gaum og þeim yrði betr borgið framvegis. Að öðru leyti get ég þess, að ég hefi að sinni orðið að sleppa framhjá mér nokkrum af spurningum yðar. Áskil ég mér rétt til, að svara þeim síðarmeir, ogeins til hins, að svara þeim ýtarlegar, er ég nú verð að svara svo stutt og skýra með svo fáum dæmum.

II.

Svar ið.

I. Hver eru þau formlega gildandi stjórnarlög á Íslandi nú sem stendr?

Þetta er yðar fyrsta spurning og skal ég svara henni með nokkrum orðum.

Ég veit mikið vel, að þér setjið eigi þessa spurningu fram af því, að þér ekki sjálfir vitið — eðr álítið að öðrum sé ókunnugt um, — hver stjórnarskipunarlög Íslands í raun og veru sé nú sem stendr, heldr afþvíð þér viljið með þessari spurningu brýna eftirtekt og athygli manna á þessari alsherjar undirstöðu fyrir löglegum stjórnarathöfnum á Íslandi. Má og vera að þér heldr en ekki hafið orðið þess áskynja, að þeir fáu meðal Íslendinga, sem hafa gefið sig fram sem forvígismenn danskra stjórnarsetninga á Íslandi og bent er til í athugasemdum mínum hér að framan, séu á alt

annari skoðun, það er að segja þegar þeim ræðr svo við að horfa og hentug hola er fyrir hana í völundarhúsi þeirra eða ruslakistu¹, og mun þetta verða ljósara siðara í þessum rilingi.

Það er þá, sem sagt, kunnugra en frá þurfi að segja nokkrum alþýðumanni á Íslandi, að það eru in svokölluðu konungalög, dags. 14. nóv. 1665, og alþingistilskipunin, dags. 8. marz 1843, sem eru grundvallarlög eðr stjórnarlög Íslands. Að því sleptu, hvernig þessi konungalög eru tilorðin í öndverðu sem stjórnarlög fyrir Ísland, þá er það víst, að tíminn rótfesti smátt og smátt þessi lög á Íslandi þannig, að vér Íslendingar í reyndinni stóðum undir alveg einvöldum konungum af niðjum Friðriks konungs, ins III. með því nafni, í beinan karllegg, þegar alþingi var aftr stofnað með áðrnefndri tilskipun 1843². (Þó má það eigi gleymast, að Íslendingar áttu atkvæði á standaðingum Dana í Hróarskeldu áðren alþingi hófst eðr frá 15. maí 1834, einsog tilsk. 28. maí 1831 hafði heitið; en *jafnrétti* milli *Dana* og *Íslendinga* var, hvað standaðingin snertir, eigi fullnægt með þessu).

Þannig er þá þessi þýðingarmikla tilskipun *annar* liðrinn í *grundvallarlöggjöf Íslands*.

Eftir nefndum konungalögum eru það einkum tvö aðalatriði, sem menn verða hér að hafa sér hugföst:

1) Orðið „ruslakista“ er algengt orð um kistu-hróf, sem alskonar ósamkynja blotum er fleygt í; og nefndir, sem einskonar úrgangsmálom höfr verið vísað til, hafa í gamni verið kallaðar ruslakistor á alþingi. Hér kalla ég ruslakistu samtíningestað þeirra hugminda og setninga, sem ríða í bága hvor við aðra, svoað engar útgöngudyr eru þaðan fyrir saunleik og rétta hugsun.

2) Einsog kunnugt er var það þó fyrst árið 1800 að alþingið forna var alveg afnumið; og beudir þetta meðal annars ljóslega á, á hvern hátt konungalögin ruddu sér til rúms á Íslandi.

1. Fyrst er sá kaflí laganna, sem kveður á um *vald* konungsins (sbr. 2.—6. gr.).
2. Í annan stað er sá kaflí þeirra, sem skipar fyrir um *konungserfðirnar* (27.—40. gr.).

Þess ber semsé vel að gæta, að einsog vald Danakonunga var mjög svo takmarkað áðren þessi lög komu, ýmist einkum af aðalsmannastéttinni, eður þá af klerkastéttinni, þannig gekk ríkið áður ekki að erfðum, heldr var svokallað kjörriki og urðu þá konungarnir, tilþessað verða valdir, að undirgangast mjög þýðingarmiklar skuldbindingar til hagsmuna þeim flokki, sem mestu réð um val hans eður konungskosningu.

Viðvikjandi fyrra atriðinu mæla nú þessi lög svo fyrir, að konungrinn skyldi hafinn yfir öll mannleg lög og af engum herra eða dómara vita ofar sér, nema guði, hvorki í veraldlegum né andlegum málum, (2. gr., sbr. 17. gr.).

Samkvæmt þessu hefir konungrinn einn löggjafarvaldið, æðsta dómara og framkvæmdar-vald, bæði í veraldlegum málum og málefnum kyrkjunnar; hann einn skipar menn í öll embætti og víkr embættismönnum frá embættum, segir stríð á hendr, semr frið og samninga við aðrar þjóðir og leggjr tolla, skatta og skyldr á þegna sína.

Hvað ið síðartalda atriði snertir, þá var það Friðrik konungr, inn III. með því nafni, og afkomendr hans, sem skyldu hafa erfðarétt til Danmerkrríkis¹. Skyldi ríkið þannig í erfðir ganga til niðja konungsins, að karlleggrinn, talinn frá Kristjáni prinz (síðar Kristjáni V. Danakonungi), átti fyrst að erfa, svoað meðan nokkur var til í karllegginn, kom kvennleggrinn ekki til ríkiserfða. Skyldu ennfrems erfðirnar einlægt halda sér í

1) Það þykir óþarft að telja þau lönd, sem síðan hafa gengið undan Danmerkrríki, svo sem Norveg.

sömu línu karlmann framaf karlmanni meðan þeir entust; og er inni nánustu línu svo fast haldið í þessum erfðum, að kvennaðr fæddr af karlmanni skyldi ganga á undan karlmanni fæddum af konu og því fremr fyrir kvenmanni fæddum af kvenmanni. Að öðru leyti skal frumgetningarréttrinn gilda, svoað inn eldri gengi einlægt á undan þeim yngri af þeim, sem að öðruleyti (eftir nálægð línunnar og kyninu) standa jafnnærri.

Svona er nú fyrirmælt í konungalögunum af 1665 um konungserfðirnar á Íslandi og um vald konungs yfir því.

Ég tek það enn fram, að það var tíminn smátt og smátt, sem rófesti þessi konungalög á Íslandi; en það er enganvegin svo, að Íslendingar eðr in íslenska þjóð undirgengist þau, hvað einveldi konunganna snertir, heldr að eins þær ríkis erfðir, er ég í fám orðum hefi skýrt frá. Þvertámóti geymdi ið forna alþingi Íslendingum öll þjóðréttindi og sjálfsforræði óskert, þá er það til ónýtis hafði beðið eftir umboðsmanni konungs og aðskildist áðren hann kom. Svo það er sannarlega borið nóg í söguna, þegar menn segja, að samkoma sú í Kópavogi 1662, sem í reyndinni alsenga heimild hafði frá inni íslenzku þjóð, hafi fyrir hennar hönd undirgengizt þessar konungserfðir sem bindandi grundvallarlög fyrir alda og óborna á Íslandi.

Með þessu móti verður það líka skiljanlegt, að alþingið forna, ið fræga og frjálsa þjóðing fedra vorra, stóð eftir sem áðr. Og þótt vald þess og verkabringr færi rénanði, eftir því sem tímar liðu eftirað þessi einveldislög voru nærfelt 3 árum síðar útgefn, þá stendr þó þegar tilvera þjóðþingsins sem óbilug söguleg sönnun fyrir því, að það er öldungis rangt, er menn segja, að Íslendingar á sama hátt sem Danir hafi mist þjóð-

réttindi sín við konungalögin 1665; og er þetta eins fjarstætt einsog hitt, að vilja byggja þjóðréttinda- og jafnréttis-missi Íslendinga gagnvart Dönum á því, að inir einvöldu konungar með tímanum drógu úrskurð allra stjórnarmála til Kaupmannahafnar, þar sem konungarnir höfðu aðsetr sitt, og lögðu þau undir stjórnarráð, sem voru sameiginleg fyrir öll lönd konungs. Þeir menn, sem þannig álykta, eru sanarlega ekki færir um, að ransaka edli einveldisins gagnvart réttindum þeirra sérstaklegu þjóðfélaga, sem það yfirgripr. Og þetta er þó svo hægt. — Réttindi hvers þjóðfélags eru nefnileg sumpart komin undir sögulegum viðburðum, og sumpart og sérstaklega undir inni sérstöku þjóðareinkunn frá náttúrunnar og skaparans hendi (*„nationalitet“*), afstöðu og ásigkomulagi þess lands, sem þjóðin býr í o. s. frv. — Einveldið yfir hverju þjóðfélagi sem er snertir þarámóti aðeins *fyrirkomulagið* eður *skipunarháttinn* á stjórnarvöldum þess, og er í því falið, að það er lagt í eins manns hendr, ekki sem verulegs *eiganda* þeirra, heldr sem *handhafa* þeirra, á bindandi hátt fyrir þjóðfélagið, alt eftir þeim viðburðum, sáttmálum o. s. frv., sem gjörzt hafa *milli* þjóðfélagsins og konungsins, eður *frá þeirra hálfu*. Að segja, að fleiri sjálfstæðar þjóðir, sem velja sér einn og inn sama einvaldan konung, verði *fyrir það* ein þjóð, eður að ein þeirra verði *fyrir það* undirlægja annarar, er eins gífurleg glópska einsog að segja, að fleiri hásetar, sem velja sér einn formann, verði *fyrir það* einn maður eður þá að þeir innbyrðis missi mannréttindi sín. Það hlægilega og heimskulega í þessari setningu sést bezt af því, að af henni flyti, ef hún væri rétt, að t. a. m. Elsas og Lothringen hefðu orðið einsoft að skifta þjóðerni sínu einsog þau hafa skipt oft stjórnarháttum. Og þetta má segja um hverja þjóð sem vera skal, og þann-

ig ættu Ungverjar að vera orðin sama þjóð, og þeir Þjóðverjar, sem eru undir valdi Austurríkismanna. Ég tek þetta fram til þess, að benda mönnum á hugsunarmerginn hjá þeim mönnum, sem vilja úr konungalög-unum búa til þá «*viðburðanna rás*», sem hafi gjört Íslendinga að undirlægjum Dana; enda gæti maðr einsvel sagt, að konungalögin hefðu gjört Dani að undirlægjum Íslendinga. En vel veit ég það, að þótt englar guðs stigju af himnum ofan og prédikuðu þeim þennan sannleik, þá mundu þeir eigi heyrandi heyra né sjáandi sjá — og hví skyldi ég þá, aumr maðr, dvelja lengr við þetta?

Nú er þá að hverfa til hins liðsins í grundvallarlögum Íslands, alþingistilskipunarinnar 1843. Þessari tilskipun eru menn nú svo kunnugir, að óþarfi virðist að fjölyrða um hana.

Einsog kunnugt er var það þegar í tilskipun 28. maí 1831 boðað, að standaðinginn skyldu stofnuð í Danmörku, eitt fyrir Jótland og annað fyrir eyarnar ásamt Íslandi. Segir svo í ástæðunum fyrir tilskipuninni, að tilgangr konungs með þessu sé sá: að hann og eftirkomendr hans hafi jafnan áreiðanlegustu þekkingu um alt, sem eftir geti gagn hans kæru og hollu þegna, að tengja þjóðina nánar við konungsættina og að lifga þjóðarsamheldið. Voru þar einnig tekin fram helztu undirstöðuatriðin fyrir skipun þeirra, valdi og verkahring og samkvæmt þessu komu 15. maí 1834 út tvær samhljóða tilskipanir, önnur fyrir Jóta og hin fyrir Eydani, Íslendinga og Færeyinga. En einsog raun gaf vitni var þingseta Íslendinga í Danmörku næsta óhæf til þess að fullnægja þörfum og rétti Íslands eftir áðrgreindu augnamíði, og því veitti inn ógleymanlegi konungr Kristján inn VIII. oss alþingið með tilskipun 8. marz 1843;

(sbr. tilskip. 20. maí 1840 sjá ástæðrnar, þarsem þetta er beinlínis tekið fram með skýrustu orðum).

Svoað menn hafi glöggvara fyrir augum, hverja takmörkun einveldi konungs hafi fengið við alþingi, tek ég það fram, að það voru in *sérskildu löggjafar- og stjórnarmál* Íslands, sem voru lögð undir verkahring alþingis, öldungis að sínu leyti einsog in *sérskildu dönsku löggjafar- og stjórnar-málefni* voru lögð undir standaping Dana. Það er og vel aðgætandi, að það eru ekki einungis *lögin* (ný lög eða sérhver breyting á in-um eldri lögum), sem heyra undir verkahring alþingis, heldr er það einnig framkvæmdarvaldið eða *id umboðslega* vald, að því leyti sem þinginu er veitt skýlaus heimild til, að *kvarta yfir* því, séu landslögin ekki haldin, og gera *uppástungur í þessu efni*, nefnilega um það, *hvernig ráðin skuli bót á því*. Gæti menn vel að því, að *öll ráðsmennska innar umboðslegu stjórnar á Íslandi, frá inu lægsta stigi til ins efsta, liggir undir alþingi*, ekki aðeins sem rétt r, nei, heldr sem heilög skýlda bæði við konunginn og þjóðina! Þessa atriðis hefir hingaðtil eigi verið nægilega gætt — því er, ef til vill, farið sem farið er! — En nú kallar guð fyrir munn tímans og yðar eigin neyðar til yðar, Íslendingar! að þér afdráttarlaust gætið réttar yðar og skyldu!

Það skal enn tekið fram, að *andalaust og formlega* skilið og tekið verður því als eigi neitað, að tillögur og ályktanir alþingis hafa yfir höfuð ekki útvortis bindandi afl hvorki fyrir konunginn né þjóðina; en *enginn* má á hinn bóginn gleyma því, að það sama afl, sem *sannleiki, réttvísi* og kristileg *stjórnhyggindi* hafa í sjálfu sér, það afl og þýðing er þeim beinlínis heitin í grundvallarlögum alþingis, og það afl og þýðingu *eiga* því uppástungur, tillögur og ályktanir alþingis að hafa eftir þeim, svo framarlega sem þeir hafa við þennan grund-

völl að styðjast. Ið ráðgefandi þing er öldungis eins bært um að dæma um landsins gagn og nauðsynjar einsog ið löggefandi; munrinn er eingöngu sá, að ið útvertis bindandi afl, sem framkvæmdarstjórnin eingöngu fer eftir, er hér áskilið ályktun konungsins eins; þarsem aftr ályktun löggjafarþingsins og konungsins í *sameiningu* annars gefr lögnum afl. — Sá konungr, sem jafafúsri hendi samþykkir tillögur ins ráðgefanda þings einsog ályktanir ins löggefanda, hann getr jafn vel og vitrlega stjórnað þegnum sínum, hvortsem þeir svo hafa löggjafarþing eðr aðeins ráðgjafarþing, því munrinn er aðeins sá, að hann í öðru tilfellingu hefir *einu sinni fyrir alt* gefið þegnum sínum hlutdeild í löggjafarvaldi sínu og sett þá við hlið sér; í hinu tilfellingu útbýtir hann í *hvert skipti* til þegnanna úr sinni hendi inu sama valdi.

Ég hefi nú bent á þetta um *vald* og *verkahring* alþingis, svoað þér gætuð glögvara séð þá takmörkun á einveldi konungs á einn veg, sem stofnun alþingis á Íslandi leiðir af sér, og þau þjóðarréttindi og skyldur bæði gagnvart oss og konungi landsins, sem af henni fljóta á hinn bóginn jöfnum höndum.

Þegar menn þarámóti, — einsog konungsfulltrúinn á alþingi 1869 — koma fram með þá setningu sem mælikvarða fyrir valdi og þýðingu alþingis, að það hafi engan rétt á, að ællast til, að tillögur þess séu teknar til greina, nema rétt eftir því sem stjórninni þóknast, án als tillits til þess, hvort þingið hefir á réttu að standa eða ekki, svoað helbert, ástæðulaust nei, er góð og gild vara, — að þingið sé alveg ábyrgðarlaust í því, hvort þau lög, sem það eftir grundvallarlögum landsins á að fjalla um, séu góð og gild, eðr hvort þau stríði í gegn réttarmedvitund og vilja þjóðarinnar eða ekki; — að þingið sé skyldugt að snúa áliti sínu í þá stefnu, sem stjórnin vill, og enga aðra o. s. frv. — — *þá er*

nú sannarlega ið síðum- og hamingju-spillandi þjóðar-hneyksli komið ofhátt uppá skörina! (Sbr. Alp.tíð. 1867, I, 655. og flg.).

Á borð við þetta gengr sú setning, sem einkum bryddi á á alþingi 1871, úr inni sömu áttinni, að það spursmál heyrði ekki undir atkvæði alþingis, hvernig fé og tekjum landsins væri varið af stjórninni; sjá Alp.tíð. 1871, I., 476—477, sbr. 499—502.

Á þessum og öðrum eins villukenningum, sem beinlínis miða að því, að drepa niðr allri stjórnlegri þýðingu alþingis og þjóðréttindum vorum, og gjöra þau, eins og síðar mun ádrepið, að hreinum og beinum leik-soppi í höndum ráðherra-harðstjórnar í Danmörku, verðum vér Íslendingar að hafa vakandi augastað og láta eigi þá mótvörn bresta, sem slíkum árásum á in helgustu réttindi vor er löglega samboðin.

Nú er ég þá hefi minzt lítið eitt á þau tvö aðal-grundvallarlög fyrir stjórn Íslands, hlýt ég að taka það fram.

1.) að þegar menn þannig verða að segja að kon-ungrinn sé einvaldr á Íslandi eftir konungalögunum, þá ber þess vel að gæta, að þetta gildir *ekki* um konungsvaldið í heild sinni, þarsem *dómsvald* konungs, samkvæmt grund-vallarlögum Dana (dags. 5. júní 1849,) § 2., er lagt undir hæsta rétt í Danmörku, enda er það nú aftekið, sem áður var, að konungrinn var sjálfr til staðar í hæsta rétti, — að mótpartarnir snéru orðum sínum öllum til hans, og að stefnur og dómsgjörðir o. s. frv. til hæsta réttar voru útgefnar í nafni konungs. (Sjá augl. 21. febr. 1850).

Þóað grundvallarlög Dana, sem þetta byggist á, séu ekki gildandi eða bindandi fyrir Ísland, einsog allir vita, þá er þó eigi að síðr æðsta dómsvaldið í íslenskum málum í höndum hæsta réttar. En að þetta ástand sé,

einsog eðlilegt er, eftir skoðun sjálfrar Danastjórnar, bráðabyrgðarástand þangaðtil ný skipun verður gjörð á dómstólum Íslands, sýna ljóslega in konunglegu frumvörp um nýja stjórnarskipun á Íslandi, sem lögð voru fyrir alþingi 1867 og 1869, sbr. frumvarpið frá 1871, — enda mun það sannast sagt, að Íslendingar megi vel við una (og þakka guði fyrir) þetta bráðabyrgðarástand, meðan yfirréttir Íslands er skipaðr jafn-ótryggilega og ískyggilega, sem nú er.

2.) Enn er þess að gæta, að í staðinn fyrir inna áðrnefndu konungalaga 27.—40. gr. um konungserfðirnar eru árið 1853 af ríkisdeginum danska sem lög-gjafarþingi og Friðriki konungi VII. sem takmörkuðum einvaldskonungi í Danmörku í sameiningu sett ný ríkiserfðalög, og var hann þannig síðastr þeirra konunga, er ríkiserfðir hlaut eftir konungalögunum 1665, er aðrir niðjar Friðriks konungs ins III. urðu útilokaðir við þessi in nýu ríkiserfðalög. Í þessum nýu ríkiserfðalögum hafa nú Íslendingar engan þátt átt, og hefir eigi verið leitað samþykkis þeirra um þau á nokkurn annan hátt en þann, að inn núverandi konungr Kristján inn IX. hefir sent Íslendingum kveðju guðs og sína sem konungr þeirra, og hafa Íslendingar tekið henni vel, enda hafa þeir og *í sambandi við það* lýst yfir kröfum sínum, trausti, vissu og von um, að hann mundi binda enda á margítrekuð loforð og konungleg heityrði fyrirrennara síns um, að veita Íslendingum þjóðfrelsi með nýrri stjórnarskrá og fullkomið jafnrétti við ina dönsku þjóð. Sést þetta meðal annars glögt af ávarpi því, er fundr Íslendinga að Öxará sendi konunginum árið 1864 og lesa má í inum íslenzku blöðum fyrir það ár.

Öllu inu sama má sjá að gengið er að sem vísu í atgjörðum og álitsskjölum alþingis einkum í stjórnar-

bótarmálinu hvert alþingið eftir annað síðan Kristján IX. kom til valda.

Um leið og ég nú segi, að in formlega gildandi stjórnarlög á Íslandi í öllum þeim málum, sem varða Ísland *sérstaklega*, sé konungalögin frá 14. nóvember 1665 og alþingistilskipunin frá 8. marz 1843, þó þannig, að dómsvald konungsins er um stundarsakir lagt undir hæsta rétt og inn núverandi konungur Kristján inn IX. kominn til valda í Danmörku og viðrændr af Íslendingum sem konungur þeirra, enda þótt ekki með neinum lögum eða erfðaskrá, er samþykkt hafi verið af hálfu innar íslenzku þjóðar, þá skal ég jöfnum höndum benda á það, að meðþvíð grundvallarlög Danmerkrrikis (5. júní 1849, útgefin sem yfirskoðuð grundvallarlög 28. júlí 1866, einsog allirþvita og skýlaust er líka viðrkennt af Danastjórn sjálfri t. a. m. í kgl. frumvarpi til stjórnarskipunarlaga handa Íslandi, er lagt var fyrir alþingið til *samþykktar* árið 1867, (sjá Alp.tíð. 1867, II., 11.; frv. 1. gr.) og meðþví þá ennþfremr engin þau lög, sem gefin eru af ríkisþingi Dana og konungi Danmerkrrikis í *krafti* þessara grundvallarlaga, geta sem slík án samþykkis Íslendinga verið skuldbindandi fyrir Ísland, sem þannig hefir alt annað löggjafarvald (konunginn með ráðaneyti og alþingið á Íslandi) — þá fæ ég ekki betr séð, en að allir hljóti líka að sjá og játa, að nú sem stendr vanti, hvað Ísland snertir, alshendis formlega skipun á löggjöf og stjórn inna almennu mála eðr þeirra, sem eftir eðli sínu kynnu að álítast sameiginleg með Íslandi og Danmörku, og að öll þessi mál sé þessvegna eftir nógildandi stjórnarlögum formlega alshendis Íslandi óviðkomandi; og er þetta einmitt einnig viðrkennt í stjórnarfrumvarpi því, er ég nú nefndi, sjá 3. gr. á sömu bls.

Að svo mæltu vík ég mér að inni 2. og 3. spurning yðar.

2. Eiga Íslendingar ekki beinlínis rétt og stjórnarlagalega heimtingu á lögbundinni þjóðstjórn á borð við Dani og fullkomnu jafnrétti við þá?
og 3. Á hverjum grundvelli á slík ný stjórnarskipun að vera byggð?

Þessum alsherjar-spurningum, sem legið hafa til úrslita og úrlausnar síðan 1848 eður 1849, altsvo hérumbil í 25 ár, milli Danastjórnar og Íslendinga og sem öll þessi langvarandi og óhappasæla stjórnardeila er risin útaf og veltr á, er nú svo ítarlega svarað ekki aðeins í tíðindum alþingis ár eftir ár, heldr og, einkum og sérilagi frá sögulegu sjónarmiði, í riti ins ágæta landa vors Jóns alþingismanns Sigurðssonar í Kaupmannahöfn, bæði í svari¹ hans móti ritlingi háskólakennara Larsens sáluga 1856: «Um stöðu Íslands í ríkinu að lögum» og svo í inum alkunnu »nýu félagsritum«, að ég í rauninni álit, að þér setjið þessa spurningu fyrir mig miklu fremr til þess, að fullvissa yðr um, hverja skoðun ég sem fulltrúi yðar og Árnesinga yfir höfuð hafi, og tilþessað skuldbinda mig tilað framfylgja þeirri skoðun, er ég hafi opinberlega látið í ljósi, heldren fyrir þá sök, að þér viljið og þurfið að fræðast af mér í þessu efni. En ég þykist þó svo skýrt og skorinort hafa látið álit mitt í ljósi á alþingi um þetta mál bæði fyrr og síðar, að ég get naumast skilið, að þér getið verið í nokkrum vafa um, hvernig það sé lagað, enda er það bygt á svo nákvæmri íhugun minni um mörg undanfarin ár, að ég mun ekki breyta því framvegis, þó það eigi fyrir mér að liggja að mæta oftár á alþingi sem fulltrúi Árnesinga. En með því ég þykist mega gera ráð fyrir, að mörgum þeim

1) „Om Islands statsretlige Forhold“ (á íslenzku í „nýum félagsritum“ 1857).

manni muni berast þessi ritlingr í hendr á Íslandi, úr því hann kemr á prent á annað borð, sem ennþá ekki hefir haft tækifæri tilað lesa alþingistiðindin frá 1871, en ég vildi óska að sem flestir landar mínir vissu það álit og þá stefnu, er ég hefi framfylgt í stjórnarmáli Íslands á alþingi, þá ætla ég að leyfa mér að taka inn í þennan ritling tvær ræður, er ég hélt í stjórnarmáli Íslands á þessu þingi, þá er ræða var um gildi stöðulaganna frá 2. jan. 1871, og má lesa þær í alp.tíð. 1871, I., 749.—757. og 788.—793. þær eru svo¹:

«Ég skal þá þegar í byrjun ræðu minnar skýrskota til hinna háttvirtu þingmanna um það, að ég ávalt að undanförmu hefi haft glögga stefnu fyrir augum í stjórnardeilu vorri við Dani, sem hefir verið fólgin í því, að vilja aðhyllast þá eina miðlun á máli þessu, sem gæti orðið in haganlegasta og happasælasta, ekki einungis fyrir Íslendinga, heldr og einnig fyrir Dani. Ég hefi ávalt haldið því fram, og það gjöri ég eins enn, að stjórnarbót fyrir Ísland verði byggð á ytri og innri óumflýjanlegum skilyrðum fyrir því, að landinu eftirleiðis geti orðið vel og vitrlega stjórnað. Til inna ytri skilyrða tel ég einkum fjarlægð landsins frá Danmörku, og annað það einkennilegt, er hönd náttúrunnar hefir áskapað Íslandi, og sem er svo einstaklegt, að ég er viss um, að land vort í þessu efni ekki á fullkominn líka sinn í allri norðrálfunni. Það sjá allir heilvita menn, að eigi er unt að endrbæta ástandið, sem er, með tómun dauðum, annarlegum og framandi lagabókstaf, heldr einungis með þeirri stjórnarskipun, sem sniðin er eftir

1) Ég vona það trúfli eigi skilning lesarans, að í ræðunum er talað til varnar meirablota stjórnarmálsnefndarinnar, sem átti að fjalla um stjórnarfrumvarpið, sem var lagt fyrir þingið og byggt var á stöðulögnum frá 2. jan. 1871, sem áttu að lögleiðast svona óbeinlínis og þægjandi.

Þessu einkennilega «fysiska», «klimatiska» og «geografiska» eðli landsins. Inum innri skilyrðum er eigi síðr óumflýanlegt að fullnægja: Þjóðhættir Íslendinga, landsvenjan, lög og siðir, inn lifandi, verandi og verkandi þjóðernisandi Íslendinga í heild sinni hlýtr að vera lífið og sálin í inni nýu stjórnaarskipun vorri, ef hún á að koma oss og niðjum vorum að tilætluðum notum. Með þessu og engu öðru móti næst sannr grundvöllr verulegrar stjórnaarbótar fyrir Ísland í orðsins rétta skilningi, og með þessum eina grundvelli má búast við, að tryggt geti það bróðursamband, sem ætti að tengja saman Íslendinga og Dani; og þessi grundvöllr og enginn annar getr gefið og hlýtr að gefa þann ávöxt af stjórnaarbótinni, er verði ekki einungis oss Íslendingum til viðreisnar og blómgunar um ókomnar aldir, heldr einnig auki Danmörku heill og hagsæld, já, afli Danakonungi sjálfum þess lofstírs og sæmdar, að nafn hans mundi stórum vaxa, bæði í mínum augum og allrar norðrálfunnar. Þannig hefi ég fyrir mitt leyti skoðað mál þetta bæði fyrr og nú. Frá þessu aðalsjónarmiði «abstrahera» eða tek ég ekki einusinni tillit til inna sögulegu atriða málsins, eða með öðrum orðum: ég þarf ekki að skifta mér af því, hvernig ástand vort hefir verið á undanförnum öldum, né heldr hvernig það er nú þann dag í dag. Hvernig sem saga vor hefði verið, hvernig sem reynslan hefir verið fyrir oss að undanfögnu, þá er hún ekki afgjörandi til að fella þennan grundvöll eðr setja neitt annað í staðinn fyrir hann. Hafi stjórnaarástandið gengið í öfuga átt við það, sem vera hefði átt, þá getr það eigi lagzt til grundvallar; en hafi það gengið í rétta stefnu, þá er þessi grundvöllr sjálflagðr, enda hverfa og þá allar ástæður, sem á móti striða. Þessari inni sömu skoðun framfylgdi nú bæði ég og inir aðrir heiðruðu meðnefndarmenn mínir í meirihlutanum, enda vona ég,

að hver sá, sem vill skilja og getr skilið auðsætt og einfalt mál, sjái það, að meirihlutinn hefir haft þetta fyrir augum með öllum tillögum sínum í heild sinni. Það er sannr vöxtr og viðgangr Íslands og innar íslenzku þjóðar, sem allir hljóta að sjá, segi ég, að meirihlutinn hafði fyrir augum, en ekkert sögulegt eða ósögulegt útaf fyrir sig. Ég get því fullvissað inn háttvirta konungsfulltrúa um það, að það eru ekki Nýu Félagsritin, sem hafa komið þessari skoðun inn hjá mér, nei, engan veginn; heldr er það mín eigin sannfæring, sú elska og virðing, sem ég til dauðadags mun bera fyrir þjóð minni og ættjörðu, Íslendingum og Íslandi, og sem ég vona að einnig bærist í brjósti allra landa minna. En annað mál er það, að ég í Nýu Félagsritunum hefi séð þá ína sömu óbifanlegu ættjarðarást, þá ína sömu innilegu elsku og virðingu fyrir skýlausum sögulegum rétti og réttindum Íslands og Íslendinga að fornu og nýu asfálaða ár eftir ár með svo ljósum og lifandi rökum, að það þarf sannarlega meira til, en nefna þessi rit í skopi við mig, meira en eitt ástæðulaust orð, tilað hrekja Félagsritin eða sannfæringu mína. Oss nefndarmönnum hefir frá konungsfulltrúastólnum verið borin á brýn hlutdrægni, en ég vona, að enginn af oss fái samvískubít útaf þessari ákúru. Reyndar getr verið, að orðið «hlutdrægni» megi taka í tvenskonar merkingu, t. a. m. í þessu sambandi, að ég hafi dregið u m o f taum Íslands, en þessu neita ég sem ósönnu, enda er það prýðilega ósannað af inum háttvirta konungsfulltrúa. En meini hann með hlutdrægni hitt, að ég haldi f a s t fram taumi Íslands, já, þá segi ég honum það als óragr, að mér hefir aldrei komið til hugar, að sleppa með vilja mínum einni inni minstu hársbreidd af þeim rétti, sem Íslandi ber og vel-farnan þess er undirkominn. Þá hefir oss og verið ámælt fyrir skynsemisleysi, en um það ætla ég ekki að fjöl-

yrða, með því að það sést á alþingistiðindunum svart á hvítu, hver skynsamast og réttast leggr til þessa máls, enda leikr mér engin öfund á þeirri skynsemi, sem hér er á loft haldið. Um viljaleysi mitt tilað gjöra rétt í þessu máli ætla ég að svara því einu, að ég muni ekki ganga að neinni þeirri stjórnarskrá fyrir Ísland, sem stríðir á móti því, sem er haganlegt og happasælt fyrir framfarir og viðreisn þjóðar minnar í bráð og lengd. En ég verð að lýsa yfir því, að þau orð, sem höfð hafa verið um meirihluta nefndarinnar frá konungsfulltrúastólnum, eru næsta óheppileg, og þó eru þau heppileg; því hver sá, sem ekki vantar allan siðferðislegan dug og kjark, til að framhalda rétti þjóðar sinnar og ættjarðar, hann hlýtr að finna sig öfluglega knúðan við slík ummæli, til að halda rétti og þörfum Íslands því fastar fram. En að ég nú ekki haldi lengri formála, skal ég þá fara fám orðum um frumvarpið, einsog það nú liggir fyrir.

«Inn háttvirtí konungsfulltrúi talaði mikið um þá kosti, sem þetta frumvarp hefði inni að halda fyrir Íslendinga, einsog hann líka var í gær að útlista hvað lægi í orðinu og hugmyndinni «Konstitution», og er ég honum að vísu samdóma um hans almennu athugasemdir; en konungsfulltrúanum láðist það eftir að sýna, að þessi hugmynd væri fólgin í frumvarpinu, að því er Ísland snerti, heldr sönnuðu þvertámóti öll meginatriði ræðu hans, að hún væri ekki í frumvarpinu að finna Íslendingum til handa. Inn háttvirtí konungsfulltrúi hefði þó sannarlega ekki þurft með ræðu sinni að endrýða þetta óhrekjanlega sannmæli fyrir mér, því ég þurfti ekki eina mínútu til að sjá það, að þessari hugmynd er ekki fullnægt í frumvarpinu, hvað Ísland snertir, heldr einmitt það gagnstæða.

«Nei, þegar ég tala um «konstitutionel» hugmynd á þessum stað með frumvarp Danastjórnar í hendinni, þá tala ég um «constitutionel» stjórnarskipun fyrir Ísland;

og um það getr þá fyrst verið að ræða, ef það fær löggjöf, dóma og stjórn út af fyrir sig, þessi orð öll tekin í inni sömu bókstaflegu merkingu, sem hinn hásemi Danakonungr, Kristján hinn 8. tók þau, er hann gaf oss sérstakt þjóðþing fyrir Ísland, alþingið. Ég skal leyfa mér að lesa héraðlútandi orð úr alþingistilskipuninni:

«Vér Kristján inn áttundi gjörum vitanlegt, að þar Vér höfum sannfært Oss um, að þeim landsföðurlega tilgangi, í hverjum umdæmastöndin eru «stiftuð, með tilliti til Vorra kæru og trúu undirsáta á «Íslandi einungis yrði fullnægt með því móti, að nefnt «land fengi ráðgefandi samkomu útaf fyrir sig, svo höfum Vér þann 20. maí 1840 skipað, að þær til undirbúnings slíkrar stiftunar nauðsynlegu yfirveganir skyldu «gjörast að nokkru leyti á Íslandi og að öðru leyti í «Vorum stjórnarráðum. Á þessum yfirvegunum og Vorum í því efni gjörðum allrahæstu ályktunum grundvallaðist eitt lagafrumvarp, viðvikjandi stiftun sérlegrar ráðgefandi samkomu fyrir Ísland, er nefnast skyldi «alþingi».

«Orðin «þing útaf fyrir sig» eða «sérstakt þing» þýðir hér þó sannarlega ekki þing suður í Danmörku. Nei, það þýðir þing á Íslandi sjálfu, á þeim stað, sem vér stöndum allir á.

«Látum oss nú bera frumvarpið saman við þetta. Það eru þá þrjú aðalatriði í «constitutionel» stjórnarskipun, sem ég skal leyfa mér að benda á, það er löggjafarvald, framkvæmdarvald og dómvald. Nú spyr ég: Heitir frumvarpið Íslendingum þessu þrennu útaf fyrir sig samkvæmt hugmindinni um lögbundna þjóðstjórn? Nei, langt í frá. Hvað framkvæmdarvaldið snertir, þá hefir það verið tekið fram, og inn háttvirtí konungsfölltrúi hefir ekki getað borið á móti því, að «konsti-

tutionel» stjórnarskipun geti ekki átt sér stað á Íslandi, þegar ráðgjafinn í Danmörku, einsog frumvarpið setr svo blýfast, á að hafa alla ábyrgð af stjórninni, og þegar landstjórinn á að stjórna í umboði hans, þannig, að hann má ekki gjöra annað, en hann vill, og er því ekkert annað en eintómur skuggi hans eður dautt verkfæri í hans hendi. Já, vel á minzt: «Skal þetta nákvæmar ákveðið með lögum», stendr í frumvarpinu; hér er nú því lofað, sem er ómögulegt, í stað þess að skipa fyrir um það, sem er «conditio sine qua non» fyrir þjóðfrelsi voru. Stjórnarfrumvarpið í hitt eð fyrra lagði ráð við því, hvernig ábyrgðinni ætti að koma fram andspænis ráðgjafanum í Kaupmannahöfn, nefnil., að neðri deild alþingis skyldi snúa sér að fólksþinginu, og fá samþykki þess til að kæra ráðgjafann, sjálfsagt fyrir ríkisþinginu í Danmörku, en þetta varð «constitutionel» ábyrgð í Danmörku, en ekki á Íslandi. Þetta fyrirkomulag fór því einu fram, að þjóðfrelsi Dana skyldi alveg gleypa þjóðfrelsi Íslands. Þessu getr inn háttvirti konungsfulltrúi ekki neitað. En má ég þá spyrja: hvernig er það fyrirkomulag nú, sem heitið er í frumvarpinu að skipað skuli með lögum um ráðgjafa-ábyrgðina í Danmörku? Það er og verður ómögulegt. Það hefir verið mikið talað um tvenskonar ábyrgð, «pólitiska» og siðferðislega, er hafa verið aðskildar hvor frá annari, sem þó eru alveg óaðskiljanlegar. Sambandi þeirra er þannig varið, að in siðferðislega ábyrgð leiðir af inni «pólitisku». Ef ekki er til pólitísk ábyrgð, hvaðan ætti þá in siðferðislega að koma? Eða mundu menn með nokkrum siðferðislegum rétti eða sanngirni geta gjört þá kröfu til landstjórans, að hann í stjórn sinni hagaði sér eftir því einu, sem oss líkaði, þarsem hann þó eftir grundvallarlögunum væri skyldr tilað hlýða ráðgjafanum í einu og öllu, en ekki oss? Það er ómögulegt. Ég vil

vara þingmenn við þeim villulærdómi, að siðferðisleg ábyrgð geti átt sér stað hér á Íslandi, ef in «pólitiska» er suðrí Danmörku. Nei, það er svo langt frá, að frumvarpið heiti oss «Constitution» eða sönnu þjóðfrelsi, að stjórnarbót þessi, sem hér er boðin, er, ef nokkuð er, einmitt verri en ástand það, sem nú er. «Konungrinn ákveðr verkasvið landshöfðingjans», stendr í frumvarpinu; hvert er þá það verkasvið? Er það meira eðr minna eðr akkúrat það sama, sem stiftamtmaðrinn á Íslandi nú hefir? Hver getr svarað þessu? Enginn. Gleymið því eigi, fulltrúar Íslendinga, að þetta er það «constitutionella» framkvæmdarvald fyrir Ísland og ekkert annað, sem frumvarpið inniheldr og frambýðr oss. En þá er löggjafarvaldið; það fær alþingi ekki, af því ábyrgðina vantargagnvart þinginu, og það er ómögulegt, því ábyrgðarlögin sjálf geta ekki til orðið, nema fyrir meðverkun ábyrgðarlausra danska ráðgjafans; en nærri má geta, hvort nokkr danskr ráðgjafi muni ráða konungi tilað færa það í lög, að sú stjórnarábyrgð, sem hann áðr var laus við, lendi á honum framvegis. Nei, trúið mér, það eru ekki svona bernskulegar vonir, sem vér megum byggja á framtíð Íslands og frelsi um ókomnar aldir. Þetta er á annan veg að skilja: Ráðgjafinn hefir hingaðtil ráðið yfir málum vorum, og mun eins eftirleiðis ráða hverju sem hann vill fyrir frumvarpinu því arna, þó það yrði lög; enda sýna þau mörgu frumvörp, sem að þessu sinni hafa verið lögð fyrir þingið og þarsem svo ljóslega er bent á áframhald þessa sama stjórnarástands, sem nú er, og þingsins tillögur eru að svo litlu hafðar, að stjórnarandiun gamli frá Danmörku býr undir öllusaman. Um dómsvaldið skal ég ekki tala, því það játa allir, að það er Dönum áskilið, einsog verið hefir. En má ég nú spyrja: er það nú ekki hraparleg mótsögn í frumvarpinu, þarsem segir, að Ísland skuli hafa löggjöf og stjórn út

af fyrir sig í öllum sérstökum íslenskum málum, að dómsvaldið sé hjá dómendunum o. s. frv., en öll æzta stjórn landsins, bæði hvað löggjöf, stjórn og dóma snertir, er þó eins eftir sem áður úti í Danmörku eftir þessu frumvarpi? Hvað er þetta? Ekkert annað, mildast talað, en glæsileg «Floskel», sem í raun rélttri er minna en einskis virði. Ég kalla það eftirtektavert, að í staðinn fyrir að hrekja þetta með sönnum ástæðum, þá skuli konungsfulltrúi segja það, sem hann sagði, að «ef hann væri mótstöðumaður frelsis Íslendinga, þá mundi hann mæla með uppástungum meiri hlutans»; já, hann áleit uppástungur og skoðanir meira hlutans svo hættulegar fyrir frelsi Íslendinga, að hann, að mér fannst, varaði þingið við, að láta blekkjast af slíkum villukenningum. Þetta er nú ekki villukenningin úr inum Nýu Félagslagssritum!

«En hver er munrinn á meirihlutanum og kenningu konungsfulltrúa, og í hverju hlutfalli standa þessar skoðanir við frumvarpið? Þessu er alhægt að svara. Meirihlutinn gegnumfærir grundvallarsetningu frumvarpsins sjálfs í 1. gr., um að Ísland fái löggjöf, dóma og stjórn útaf fyrir sig, með því að koma stjórnar-ábyrgðinni inni Ísland, en inn háttvirti konungsfulltrúi þarámóti niðrbrýtr þessa grundvallarsetningu frumvarpsins 1. gr. með því, að vilja hafa stjórnarábyrgðin í Danmörku. Þetta er munrinn, og þetta er sambandið við frumvarpið. Ég segi: hér er enginn annar munr á setningum konungsfulltrúa og meirihlutanum en sá, að meirihlutinn vill hafa stjórnarábyrgðina í Íslandi, og þetta er einmitt mögulegt eftir sjálfs frumvarpsins 2. gr., einsog meirihlutinn hefir stungið uppá, en ekki ómögulegt, einsog sagt hefir verið úti bláinn; því í stjórnarfrumvarpsins 2. grein segir svo: «Íð æzta vald á Íslandi innanlands skal á ábyrgð ráðgjafans fengið í hendir

landshöfðingja, sem konungr skipar», o. s. frv. Hvaða munr er nú á þessu og ákvörðuninni í 7. grein meirihlutans? Enginn nema það, að landstjóri eftir meirihlutans uppástungu á, þegar þörf gjörist, að ferðast frá Íslandi til Danmerkr, til að bera málin fram fyrir konunginn, og til að fá ina nauðsynlegu samvinnu við konunginn, svo málin geti fengið in eðlilegu úrslit, sem stjórnarfrumvarpið ætlast til með ráðgjafanum í Danmörku, slitnum burtu frá allri samvinnu við alþingið. Þetta er svo nálægt hvað öðru hjá meirihlutanum og frumvarpinu, að hver sá, sem telur fyrirkomulag frumvarpsins mögulegt, hann verður nauðugr viljugr að játa, að fyrirkomulag meirihlutans sé það líka, nema sá einn sem segir, að stjórnarábyrgðin meggi ekki vera í Íslandi, og er það sama sem, að Íslendingar eigi meggi fá neina lögbundna þjóðstjórn. En þetta er annað mál, en hitt, að þingmenn muni vera fáfróðir, að þeir ekki viti, að ráðgjafi með ábyrgð er ekki ávallt við hlið konungsins, eða hvernig er það í Noregi? sitr ráðgjafinn þar einlægt við hlið konungsins? og eru sendiherrar yfir höfuð að tala jafnan við hlið konunganna? þeir þjóna þeim þó eigi til sængr?! Nei, nefndin eða meirihluti hennar hefir því með þessari ákvörðun og hinni um erindsrekann gefið stjórninni allar nauðsynlegar bendingar, og þó nægilega frjálsar hendr á hinn bóginn, svo fjarlægðin eigi tálmaði inum eðlilegu «konstitutionelle» stjórnarframkvæmdum á Íslandi.

«Um þetta atriði vil ég því ekki tala meir, sízt að sinni; en aþr á móti vil ég víkja nokkrum orðum til ins heiðraða minnihluta; hann hefir borið það fram, að ef þingið samþykkti eigi frumvarp þetta, þá muni alt standa í stað og engar umbætr fást á því, sem ábótavant er í stjórn landsins; en ef þingið tæki nú þegar við frumvarpinu óbreyttu eða með óverulegum breyting-

um, þá mundi auðvelt veita úr því, að fá hverri grundvallarákvörðuninni eftir aðra breytt, og þær lagaðar eftir óskum vorum; en gæti menn að, hvíllik mótsögn þetta er hjá minnihlutunum, að nú sem stendr verði eigi hreyft við neinum aðalatriðum stjórnarfrumvarpsins, en að þetta muni auðvelt verða, ef vér aðeins göngum inn á frumvarpið. Þetta er svo broðaleg mótsögn, að hún getr engum dulizt, og mun ásiðan standa fyrir áfellis-dómi hvers skynsams manns í alþingistiðindunum. Mér hefir eigi verið talið það til gildis, að ég fari of mjög eftir dauðum bókstaf laganna, en það verð eg að segja, að ég virði meira helgi stjórnarskrár eða grundvallar-laga en svo, að ég vilji setja þær ákvarðanir í þau í dag, sem ég ætla mér að fara að grauta í á morgun, eftir að búið er að lögleiða þau. Minnihlutinn er auð-skilinn: Hann kannast við með sjálfum sér, að frum-varpið sé óhafandi grundvallarlög fyrir Ísland, en hann hefir eigi kjark eða andlegt þrek til að kveða upp úr með það; en með hverjum rétti getr hann látið þetta kjarkleysi leiða sig úti þær gönur, að þetta ástand, sem nú er, muni vara um aldr og æfi, nema því aðeins að við aðhyllumst þetta frumvarp, sem hann sjálfr játar, að sé óhafandi? Mín hjartans sannfæring er sú þarámóti, að eftir því sem ið óþolandi ástand, sem nú er, eld-ist og versnar, eftir því færast það óumflýjanlega nær gröf sinni og dauða. Það er mikið slæmt, ef engu hefir þokað áfram til ins betra í stjórn Íslands síðan 1848; það er slæmt, ef árangrinn af þingunum 1867 og 1869 er sá, að ekkert hefir færzt nær samkomulagi í máli þessu milli Íslendinga og Dana. En einmitt þetta, sem að öðru leyti er dagsanna, er in sterkasta hvöt fyrir mig tilþessað hafna þessu frumvarpi. Allir verða að játa, að in undanfögnu þing hafi vandað tillögur sínar í þessu sem bezt, og hliðrað til, svo sem þeim framast

var audið, við stjórna í Danmörku, enda vil ég minna menn á, hvað ég í hittíðfyrra gjörði mér far um samkomulag í málinu. Nefndin þá komst að þeirri niðurstöðu, að ræða eigi frumvarpið, sem þá lá fyrir; ég álasaði henni harðlega fyrir þetta; eg vildi af öllum mætti miðla málum, og, einsog menn muna, féllst þingið á endanum þá og á þá varauppástungu, þarsem gjört var af þingsins hálfu ið ýtrasta, tilþessað samkomulag gæti komizt á, sem Íslendingar nokkurntíma geta gjört. En þess sér þó hvergi vott í frumvarpi þessu, að nokkurt tillit hafi verið tekið til þessara tilslökunar-uppástungna, sem þingið þannig féllst á, og því mætti svo virðast, að nú hefði legið næst fyrir þingið, að fara með þetta frumvarp einsog það í hittíðfyrra, og það án als tillits til þess samþykktaratkvæðis, sem þinginu nú á að vera veitt. Því hvað þýðir það? Það þýðir sama sem leyfi til að segja já og amen til frumvarpsins, einsog það liggur fyrir; en slíkt leyfi þarf konungsfulltrúi eigi að veita þinginu; því sá samþykttarréttur verður víst seint frá því tekinn. Af öllu þessu er það ljóst, að áframhald og afleiðingar ástandsins, sem nú er á Íslandi, verður að vera á ábyrgð stjórnarinnar, en ekki Íslendinga. Það er enn eitt atriði, er eg að lokum vil leyfa mér að taka fram útaf ræðu ins háttvirta konungsfulltrúa í gær, enda þó það fremr heyri undir annan kaffa nefndarálitsins en þann, sem hér er um að ræða. Konungsfulltrúi sagði, þá er hann rakti sögu málsins frá 1848, að það eigi hefði verið tilgangr konungsbréfsins af 4. apríl 1848, að skipað yrði til um samband hinna einstöku ríkishluta, heldr aðeins að veita þegnum Danakonungs meiri hluttöku í löggjöf og stjórn en áður var. Gott og vel; því einmitt í svona löguðu konungsbréfi liggir, að konungr heiti öllum þegnum sínum jafarétti, en sízt hitt, að meiningin hafi með því verið sú, að

veita Dönum einum og ríkisþingi þeirra löggjafarvald og stjórnarráð yfir hinum öðrum hlutum ríkisins, því þetta hefði þó sannarlega verið «qua maxime» að skipa um sambandið milli landshlutaanna innbyrðis, en einsog ekkert þvílíkt verður af þessu konungsbréfi ráðið, þannig verð eg að að halda því fast fram, að inn einvaldi konungur hefði eigi, þó hann hefði viljað, sem hann aldrei vildi, einusinni getað arfleitt Dani að einveldi sínu á Íslandi, sem hann hafði öðlazzt með frjálsum vilja landsmanna. Mér skilst eigi betr en svo, að jafnskjótt og konungurinn sleppir einveldi sínu, þá sé það «de jure» fallið til þjóðanna sjálfra, Íslendinga eigi síðr en Dana. Allar tilraunir stjórnarinnar sjálfrar, tilað koma máli þessu áleiðis, einsog hún vill, eru og viðurkenning frá hennar hálfu og ljósastr vottrinn um, að stjórnarstaða Íslands með tilliti til sambandsins við Dani er ennþá óákveðin, að sambandið milli Íslands og Danmerkr er enn þann dag í dag eigi orðið ákveðið að réttum lögum». —

— «Inn háttvirta konungsfulltrúi tók fram þær almennu setningar, sem í rauninni er öldungis rétt, að maðr ætti að hlýða gildandi lögum, og að það, sem væri heimdarlaust, það væri þýðingarlaust. Einmitt þessi orðins háttvirta konungsfulltrúa vil ég taka til nánari ihugunar útaf ræðu hans og í sambandi við lögin frá 2. jan. þ. á., og það sem ég síðast talaði í þessu máli, mig minnir í gær. Ég vil þá leyfa mér að spyrja inn háttvirta konungsfulltrúa, — ég hefi reyndar opt áðr beiðzt upplýsingar frá þessu háa sæti, og oflast forgefins. Ég vil þá spyrja konungsfulltrúann, segi ég: hefir hefir hinn constitutionelle konungur í Danmörku í sambandi við ríkisþingið löggjafarvald yfir Íslandi, eða hefir inn absoluti konungur löggjafarvald yfir Íslandi í sameiningu við alþingið? Þangað til þessari spurningu er svarað af inum hæstvirta konungsfulltrúa, getr hann eigi

með neinum rétti vefengt skoðun meirihluta nefndarinnar, eða sagt með neinni ástæðu, að hún fari fram á það, að vikja konungi úr löggjafarsætinu sem konungi og löggjafa Íslands, þó hann alseigi viðrætti gildi laganna frá 2. jan. þ. á., hvað Ísland snertir. Ég vil ennfremr leyfa mér að spyrja inn háttvirta konungsfulltrúa: gat inn einvaldi konungr yfir Íslandi og Danmörku bæði í almennum og sérstaklegum málum afsalað eina einustu hársbreidd af einveldi sínu yfir oss Íslendingum til þegna sinna í Danmörku, það er að segja: ríkisþingsins? Og enn fremr spyr ég: hvernig skyldi konungrinn, hefði hann getað afsalað, og virkilega afsalað einveldi sínu yfir Íslandi til ríkisþingsins, þó samt enn geta verið einvaldr yfir Íslandi? Því það hefir þó konungsfulltrúi játað, og það hlýtr hann að játa, að konungrinn er enn einvaldr konungr yfir Íslandi, og nema hann játi þetta, þá fer hann framá, að vikja konunginum úr löggjafasæti hans yfir Íslandi. Ég vona, að hverjum manni sé það ljóst, að hér ræðir um «absolute, logiske Utæneligheder». En mætum vér hér eigi öðrum ómögulegleikum? jú, vér mætum hér «jurdisk, satsrettlig Umulighed». Ég vil spyrja inn háttvirta konungsfulltrúa: hvernig skilur hann konungalögin 14. nóv. 1665? Eru það eigi þau lög, sem gjörðu konungin einvaldan yfir Íslandi? og er það eigi samþykki Íslendinga sjálfra, sem gjörði hann hér einvaldan? Þessu vona ég að inn háttvirta konungsfulltrúi verði að játa. Ég vil spyrja enn fremr inn háttvirta konungsfulltrúa: var þetta einveldi konungsins yfir Íslendingum eigi «uafhændelig Ret»? eða gat hann eðr afkomendr hans afhent það og afsalað það hverjum, sem hann eða þeir vildu? Ég segi nei, og ég vona að konungsfulltrúi gjöri það líka. Gæti maðr að, hvað síðan hefir framfarið í Danmörku, þá sýnir það ljósast, að það er satt, sem ég segi. In nýju kon-

ungserfðalög sýna bezt, að konungalögunum varð eigi breytt nema með samþykki þegnanna. Þegar gengið er út frá þessari setningu, þá fer að mig vonar að mínka ið þunga brizgli, sem konungsfulltrúi ber á nefndina, að hún vildi rýra veldi Dana. Ég vil enn spyrja inn háttvirta konungsfulltrúa: hefir nokkuð það farið fram síðan 1848, er sanni það, að það hafi verið meining Danakonungs, að afsala einveldi sitt yfir Íslendingum í hendr Dönum? Sá, sem segir þetta, hann á að sanna það, því móti því liggja svo rík rök gróðrsett í hlutarins eigin eðli, einsog ég hefi tekið fram, að sá sem neitar þessu, hann verður að gjöra svo vel að minsta-kosti og kannast við sönnunarbyrði sína; hann verður að koma fram með yfirgnæfandi rök og ástæðr. Af þessu flýtr og, að allir aktar frá 1848 til dato eru svo að skilja, sem ég nú hefi sagt og leitt rök að af hlutarins eðli, svo framarlega sem það er unt, að skilja bók-staf þeirra því samkvæmt, enda er svo langt frá því, að að orð þeirra miði í einu eða neinu að því, að það nokkuð tíma hafi flogið í brjóst Danakonungi, að leggja einveldi sitt yfir Íslandi frá sér í hendr Dana, að ský-lauss orð og andi allra þessara akta, til samans tekinna og sérhvers út af fyrir sig, sýna og sanna ið gagn-stæða. Ég ætla þá enn fremr að taka það stuttlega fram, er ég mintist á í gærkveldi. Hvað snertir konungsbréfið 4. apríl 1848, þá tók inn hæstvirti konungsfulltrúi það fram sem mótmæli gegn þingnefndinni 1869, að það als eigi hafi verið meiningin með henni, að skipa um sambandið milli inna sérstöku hluta ríkisins, og þetta er rétt mælt, því tilgangrinn hafi aðeins verið sá, að veita þegnum Danakonungs yfir höfuð meiri hluttöku í sinni eigin stjórn, eða með öðrum orðum: að veita þegnum sínum yfir höfuð það, sem menn kalla constitution eðr lögbundna þjóðstjórn. En hvernig verður

þá af þessu leiddr út sá hugsunarlegi og juridiski ómögulegleiki, að konungurinn hafi afsalað sér í hendir ríkisþingi Dana löggjafarvaldi yfir Íslandi? Og ég verð enn að taka það sterklega fram, að sá vilji að mínu viti einmitt miklu fremr halda uppi valdi konungsins, sem segir, að hann hafi það óskert yfir Íslandi enn þann dag í dag, heldren hinn, sem segir, að hann hafi það skert og afnumið síðan 4. apríl 1848. Nú vil ég benda mönnum á, að bera saman, hvernig stjórnarskipun hefir myndast í Danmörku, og hvað gjörzt hefir viðvíkjandi Íslandi einmitt síðan 4. apríl 1848. Það er þá fyrst á Danmerkr hlið kosningarlögin 7. júlí 1848. Eftir nýnefndu konungsbréfi höfðu standaðingin í Danmörku gefið álit sitt um nýja stjórnarskipun og endrsköpun þeirra (Omorganisation af Provindsialstænder-Institutionen) ásamt þessum kosningarlögum til ins fyrirhugaða ríkisdags. Síðan kom ríkisdagurinn (den grundlovgivende Forsamling) saman, og ávöxtrinn af honum voru inalkunnu grundvallarlög frá 5. júní 1849. En skeðr nú eigi einmitt ið sama, hvað Ísland snertir? Það er einmitt merkilegt atriði í þessum kosningarlögum og sem sýnir ljósast, að danska þingið hafði ekkert og átti ekkert yfir Íslands málefnum að segja, já, sem ómótmælanlega sýnir, að konunginum var ant um, að eigi væri farið fram á annað en fullkornasta jafnrétti við Íslendinga, en það er það, að það var aldrei fyrirhugað, að neinn þjóðkjörinn Íslendingr sæti á ríkisdeginum, sjá lögin 1. gr., því þó konungkjörnir þingmenn væru þar, þá hafði það ekkert að þýða, sem gæti hindrað Íslendinga, og þetta sýnir líka bezt reskriptið 23. sept. 1848; því að þar er sagt beinlínis, að fyrst að Íslendingar eigi hafi haft særi á að taka þátt í þessu þingi Dana, þá verði að leggja mál þeirra fyrir sérstakan fund í landinu sjálfu, og þessvegna var það, að út

kom auglýsing til alþingis 1849, er með sömu orðum undirbýr ina fyrirhuguðu konstitution á Íslandi einsog konungsbréf 4. apríl 1848 í Danmörku, nema hvað auglýsingin til alþingis er þó ef til vill enn þá orðfyllri. Svo koma nú kosningarlögin 25. sept. 1849, og eru þau alveg samhljóða þeim fyrir Danmörku frá 7. júlí 1848 bæði hvað orð, tilgang og efni snertir og þetta er alt beinlínis positiv sönnun fyrir því, að konungrinn hefir ætlað sér að veita Íslendingum með þessum sérstaka fundi í landinu sjálfu alveg sama rétt og Danir fengu með «den grundlovgivende Forsamling». 1851. mættu nú Íslendingar á þessum fundi, það var þjóðfundrinn, sem allir þekkja; en þar kom fram in óhappasæla og ástæðulausa tilraun af hendi Dana, að vilja nota það frelsi, er þeir nú höfðu fengið, til þess að bæla oss Íslendinga undir sig, og um það vil ég enn segja, að það hafi verið tilraun til þess, að vikja konungi úr sætinu sem konungi yfir Íslandi; en þótt það sæti sé að visu eigi svo tignarlegt í augum Dana, þá er ég þó sannfærður um, að konungi vorum mundi vera ant um að halda því óskertu af yfirráðum Dana, ef hann vissi, hve heit lotning og elska býr í brjóstum Íslendinga til hans hátignar konungsins. Því næst kom «Bekjendtgjørelsen» 2. maí 1852. Þar er málið sett alveg í sama horf, sem það var í fyrir þjóðfundinn, og við það varð ástandið hér öldungis ið sama og það var í Danmörku fyrir 1849, en eftir konungsbréf 4. apríl 1848 eða áður en grundvallarlögin fyrir Danmörku voru gefin út. Ég vil nú eigi telja upp allar inar mörgu bænir þjóðar vorrar, og aftr öll in mörgu lofordstjórnarinnar annað veiðið og hitt veiðið undanfærslur um það, að hrinda þessu máli í horfið og ráða því til lykta, öll þessi ár frá 1852—67. Þá (1867) lagði loksins stjórnin frumvarp fyrir alþingið, sem vel að merkja höndlaði bæði um in almennu og

sérstaklegu mál landsins, og var það lagt fyrir þingið með fullu samkyktarkvæði. Nú vanst samkomulag, en stjórnin vildi þá á engan hátt ganga að boðum alþingis en kastaði þá með öllu þessu frumvarpi með þeim breytingum, sem alþingi hafði við það gjört. Svo kemr 1869. Þá leggur stjórnin alt annað frumvarp fyrir þingið og í mörgu tilliti óaðgengilegra, og þá er því neitað með öllu um samþykkisatkvæði, og þá var auðvitað, að það þýddi ekki mikið fyrir þingið, að gjöra breytingar við frumvarpið. Svo fór líka, að því var vísað frá, og mótmælt af þingsins hálfu. Nú (1871) er stjórnin búin að fá innsigli ríkisþingsins undir nýja stjórnarskrá Íslands með stöðulögum frá 2. jan. þ. á., en þessi stjórnarskrá hefir aldrei verið lögð fyrir alþingið, og því tek ég mér orð konungsfulltrúa nú í munn um þessi lög í krafti als þess, sem ég hefi sagt: «Það sem er heimildarlaust, það er líka þýðingarlaust». Ég spyr nefnilega, hvort þessi svokölluðu stöðulög, sem inn «konstitutionelle» konungr og ríkisþingið danska hafa í sameiningu gefið út, eru þessi lög, spyr ég, bindandi fyrir Ísland, þessi lög, sem grípa yfir bæði in almennu og sérstaklegu mál vor? Ég segi: með þessum lögum hefir ríkisþingið tekið sér heimildarlaust löggjafarvald yfir öllum málum vorum, og einnig inum sérstaklegu. En með hvaða rétti gjörir það þetta? Þessa spurningu hygg ég að ástæða sé til að skoða nokkuð nákvæmar. Ef ríkisþingið og konungr í sameiningu ekki hafa löggjafarvald á Íslandi, þá get ég ekki annað skilið, en að stöðulögin verði, að ég viðhafi orð, sem inn hæstvirti konungsfulltrúi brúkaði, þá verði þau, segi ég, heimildarlaus, og þar af leiðandi líka þýðingarlaus eða ekki skuldbindandi. Meirihluta nefndarinnar virðast lög þessi til orðin á bak við þingið, og þótti þessari aðferð stjórn-

arinnar vera þannig varið, að þinginu væri nauðugr einn kostur að mótmæla henni. Ég vil ekki rífa lög þau, sem hér ræðir um, ástæðulaust niður, en hér er þinginu nauðugr einn kostur, segi ég, annaðhvort að leggja samþykki sitt á frumvarpið í heild sinni, eða að mótmæla þessum lögum, og nefndin er því alveg samkvæm við það, sem hún heldr fram í 1. kafla um sérskildu málin, þegar hún mótmælir lögunum af 2. janúar þ. á. Auðvitað er, hversu mikla þýðingu löggjafarvald ríkisþingsins og konungsins hefir, og engin ber meiri virðingu fyrir þessu valdi en ég; en það þarf sannarlega meiri ástæðu en löggjafarvald ins «konstitutionella» konungs og ríkisdagsins til þess, að þessi lög séu gild hér á Íslandi; ég er neyddur til þess, að kveða upp þennan dóm; inn hæstvirti konungsfulltrúi hefir neytt mig til þess með ræðu sinni, og ég, sem þjóðkjörinn þingmaður, er eigi bær um að ganga móti óskum og skoðun þjóðarinnar, sem ég álit eftir beztu sannfæringu að eigi við góð og gild rök að styðjast, af misskilinni virðingu fyrir annarlegu löggjafarvaldi. Það hryggir mig, að nefndin hefir neyðzt til að velja þennan veg, að mótmæla stöðulögunum, til þess að beina stjórnarmálum vorum í það horf, sem er og verður ið eina sanna og rétta og samkvæmt ófrávisanlegum þjóðþörfum Íslendinga. Ég get engar ásakanir veitt mér, þó ég hafi í hittiðfyrra viljað miðla málum, og það hefði ég viljað enn, ef ríkisþingið hefði viljað veita oss jafnrétti með því, að leggja stöðulögin fyrir alþingi». — —

Hver skynsamr maður, sem les þessar ræður með athygli, ihugun og eftirtekt, enda þótt þær séu fáorðar eftir efni því, sem í þeim felst og inar einstöku hugsanir og setningar, sem í þeim felast, eigi raktar úti æsar — getr nú vissulega glögt séð skoðun mína og aðalstefnu

í stjórnarmáli Íslands og hvernig ég, samkvæmt henni, hljóti að svara inni framlögðu spurningu.

Það er aðeins eitt atriði í ræðum þessum, sem ég finn ástæðu til að útlista ljósar, en þar er gert, svo menn hvorki misskilji það, sem ég hefi sagt viðvikjandi inni fyrstu spurningu hér að framan, né heldr ræðurnar sjálfar, einkum þá seinni, þarsem talað er um sama efni, nl. um konungalögin frá 1665.

Ég vil biðja menn að íhuga vandlega tvær síðustu málsgreinir í fyrri ræðunni: «Mér skilst eigi betr en svo . . . að réttum lögum». — Ég segi að sá sè skilningr minn, að *jafnskjótt og konungrinn sleppir einveldi sínu, þá sé það «de jure» (nl. að lögum) fallið til þjóðanna sjálfra, Íslendinga eigi síðr en Dana*¹. Þetta ætla ég að eigi verði hrakið með rökum. En hvað leiðir þá af þessari setningu með tilliti til innar framsettu spurningar? Það leiðir af henni, að Íslendingar eigi vafalaust stjórnarlagalega heimtingu á, að fá þjóðfrelsi sitt trygt og viðurkennt á fullkomnasta jafnréttisgrundvelli á borð við Dani, á jafnfrjálslegri stjórnarskrá, sem þeir hafa fengið fyrir löngu síðan. — Ég segi þjóðfrelsi sitt — það þjóðfrelsi, sem «de jure» eðr að lögum er fallið aftr til þeirra eigi síðr en Dana — *viðurkennt* af konunginum, hans hátign Kristjáni inum IX. — Að þessu vil ég í fám orðum leiða rök. Ég hefi sagt og segi enn, að konungalögin 1665 séu hin *formlega* gildandi stjórnarlög á Íslandi. Hversvegna? Af því þau náðu að verða lög á Íslandi, og eru aldrei með neinumgildandi stjórnarlögum fyrir Ísland seinna úr

1) Ég tek það sterklega fram, að konungsfulltrúi lank ekki sínum monni upp til að hrekja þessa setningu með einu orði, og var það þó bein skylda hans, hefði hann séð hún var röng, að samþykkja hana ekki með þögn sinni.

gilditekin. Því hvorki grundvallarlög Dana, né heldr nein þau lög, sem af þ v í löggjafarvaldi eru gefin, sem við þau og með þeim er myndað (konunginum og ríkisþinginu í *sameiningu*), eru eða geta sem slík verið bindandi fyrir Íslendinga án þeirra sérstaklega samþykkis — ekki einu hænufeti eðr hársbreidd fremr, en tilskipanir, gefnar af konunginum með ráðaneyti alþingis fyrir Ísland, eru eða geta verið bindandi lög sem slík fyrir Dani, án þeirra sérstaklegs samþykkis. Þetta meina ég með því, er ég segi að konungalögin sé in formlega gildandi stjórnarlög á Íslandi; og þessari setningu minni bið ég yðr lesendr mína að halda óbifanlegri í huga yðar, svo þér eigi misskiljið mig.

En nú er það sagt, sýnt og viðurkent alstaðar af öllum, að einsog inn hásæli Danakonungr Kristján inn VIII. gaf Íslendingum alsendis *fullkomið* jafnrétti við ina dönsku þjóð með tilliti til standþinganna, sem er ið undirbúandi millistig milli ins formlegaótakmarkaða og ins formlegalögbundna einveldis, þannig hét einnig inn hásæli konungr. Friðrik inn VII., með inni almennu auglýsingu 4. apríl 1848 öllum þegnum sínum, og þá einnig Íslendingum líka, lögbundinni þjóðstjórn; og um það, að þetta *heiti* náði til og átti síðan eftir hans konunglega vilja og ákvörðun að *efnast* eigi síðr við Íslendinga sem sérstaka og sjálfstæða þjóð, en Dani, vísa ég til þess, sem útlistað er í ræðum mínum hérað framan.

Með þessu er gefin og grundvölluð óbifanleg réttarstaða Íslands gagnvart inum síðustu einvaldskonungum af inni aldinborgsku konungsætt. Ég segi að tveir inir síðustu konungar þessarar ættar hafi með ómótmælanlegri sögulegri vissu stjórnlagalega grundvallað, heimilað og heitið inni íslenzku þjóð takmarkaðri einveldisstjórn, einsog inni dönsku þjóð. Ég segi að in íslenzka þjóð hafi því gagnvart inum síðasta einvaldskonungi innar

aldinborgsku ættar öðlast óhagganlegan sögulegan og stjórnlagalegan rétt til ins lögbundna þjóðfrelsis öldungis jafnfætis Dönum, og að þessi réttir sé því helgari, sem enginn konungr af inni aldinborgsku ætt hefði getað fengið einveldi sitt eðr nokkurn inn minsta hluta þess neinni annari þjóð, en Íslendingum sjálfum, í hendr.

Vilji maðr gera sér réttarástand það, sem Íslendingar stóðu í í stjórnslegu tilliti gagnvart inum há-sæla konungi þeirra, Friðriki VII., við dauða hans eftir konungalögunum og því, sem fram var farið, enn ljós-ara, þá bið ég menn að taka til samanburðar ið stjórns-lagalega réttarástand Dana sjálfra gagnvart inum sama einvalda konungi á tímabilinu frá því þeir fengu ið s a m a (*almenna*) konunglega heiti um lögbundna þjóð-stjórn og þangaðtil grundvallarlög þeirra öðluðust stað-festingu konungs, nefnil. á tímabilinu frá 4. apríl 1848 til 5. júní 1849. Já, hvernig var þetta réttarástand? Ég minnst þess jafnglögt einsog það hefði skeð í dag, að háskólakennari Larsen sál. í Kaupmannahöfn, þá er hann hélt fyrirlestra yfir ríkisrétt Dana bæði fyrir oss Íslendingum og fjölda danskra stúdenta á háskólanum, setti fram þá þýðingarmiklu spurningu, hvernig mundi hafa farið, ef *samkomulag* milli konungsins og þjóð-fundar Dana (*«Den grundlovgivende For-samling»*) ekki hefði unnist. Spurningin var þessi: *Gat maðr skoðað konunginn* sem lausan við heityrði sitt, ef þjóðsamkoman hefði ekki getað gengið að þeim boðum, sem konungrinn í fyrstu bauð? Eða varð maðr að álíta að þegnarnir eftir þessu heityrði frá konungin-um til þegna sinna hefðu getað kráfið, að gerðar væri ýtarlegri samkomulagstilraunir við þá með því að kalla saman nýja þjóðarsamkomu? Einsog öllum gefr að skilja svaraði Larsen inni fyrr i spurningu neitandi og

inni síðari játandi¹. Konungurinn hafði nl. sem einvaldr handhafi ins æðsta valds í almennum orðum heitið þegnumum einum hluta þess og þannig með sínum frjálsa einvaldsvilja sett sér sjálfum takmörk, það mark og mið, að láta þegna sína verða þessa hluta valdsins aðnjótandi. Alt öðru máli hefði verið að skifta hefði konungurinn ekki gefið þegnum sínum neitt *alment heityrði* um stjórnsfrelsi, heldr að eins lagt fyrir þjóðsamtökunna *ákveðið frumvarp til stjórnarlaga*, því þá hefði henni verið annaðhvort að ganga að því eðr frá. Prófessor Larsen vakti því eftirtekt á því, að konungurinn að vísu á þessu millibili hefði hlotið að skoðast sem *formlega* einvaldr, en þó í raun og veru *alseigi í sama skilningi* einvaldr, sem aðren heityrðið var gefið, þarsem hann hefði gagnvart þegnum sínum heitið takmörkun á veldi sínu og því verið takmarkaðr orðinn af því sama heiti.

Það er að vísu eigi hægt, að koma með dæmi úr inu borgaralega lífi milli manns og manns, sem til hlítar geti borizt saman við þetta, því konungurinn er, sem höfundr laganna og æzti herra, hafinn yfir skuldbindingarkraft þeirra, en ið algilda siðferðislega lögmál hér að ofan, sem yfirgrípr frelsi og vilja mannsins, eins þess æzta sem ins lægsta, það er bindandi fyrir alt jarðneskt vald og alla jarðneska tign, og gjörir sínar kröfur gildandi með því sterka og sigrsælla afli, sem

1) Að ég hér hef fyrir mér orð háskólakennara Larsens sál., kemr eigi til af því, að ég sjálf finni vanmátt minn að rekja þessa spurningu með rétttri hugsun, heldr af því, að bæði var Larsen sál. kennari minn við háskólann, sem ég virti mikils fyrir vísindalegan glöggleik og skarpa hugsun, og svo var Larsen sál. einmitt sá maðr, sem kandi stjórnarrétt við háskólann, var nafnfrægr lagamaðr í Danmörku yfir höfuð, og var nákunnugr öllum skoðunarhætti Dana í stjórnuafnum.

maðrinn stendr hærra hafinn yfir ið 'almenna borgaralega líf.

Það sjá nú allir heilvita menn, að úr því það var in sama vilja-ákvörðun látn í ljósi með einum og sömu almennu, alla þegna konungsins innibindandi orðum (auglýs. 4. apríl 1848), sem veitti Íslendingum og Dön-um fyrirheitið um lögbundna þjóðstjórn, — þá sjá það allir heilvita menn, segi ég, að Íslendingar á iou um-rædda tímabili, höfðu í sjálfu sér jafnan rétt og jafna heimtingu á, að fá þetta konunglega fyrirheiti efnt og uppfyllt með formlegri stjórnarskrá, sem in danska þjóð, þó ég álíti, að það hafi verið í eðli sínu, eftir fjarlægð og afstöðu landsins frá aðsetri konungsins o. s. frv., að hann leitaði fyrst samkomulags við Dani og kæmi endilegri skipun á stjórnarmálið hvað þá snerti, og þá sjá og allir, að einveldi konungs var á þessu tímabili eigi síðr einskorðað við téð fyrirheiti gagnvart Íslendingum en Dön-um. En er nú grundvallarlög Dana náðu staðfestingu konungs, hver áhrif hafði það á réttarástand inn-ar íslenzku þjóðar, gagnvart konungi sínum? Hver áhrif hafði þetta á rétt Íslendinga tilað fá lögbundna þjóðstjórn, eðr takmarkaðan einvaldskonung yfir sig í staðinn fyrir einvaldan, þá er Danir höfðu fyrir sitt leyti fengið ið konunglega fyrirheiti efnt með formlegri stjórnarskrá? Svarið liggr opið við í því með oftnefndri auglýs. 1848 gefna og grundvallaða *jafnrétti* milli Dana og Íslendinga, því við þetta — *einmitt* við þetta, segi ég, varð réttir Íslendinga *sterkari* og *augljósari*, en hann áðr var eftir auglýs. 1848. Hann varð *sterkari*, því *réttilætislögmálið* talaði nú hærra en áðr fyrir þjóðsfrelsi Íslendinga, þáer samþegnum vorum var fullnusta gjörð. Hann varð *augljósari*, því sú *sama* fullnusta sem Danir höfðu fengið á iou konunglega fyrirheiti, varnú auðsjáanlega sú eina, sem fullnægjandi var fyrir Íslendinga og

samboðin inu áðr óákveðna jafnrétti. Hefði þannig t. a. m. stjórnarskrá Dana orðið í einhverju tilliti ófrjálslegri, en grundvallarlög Dana eru, svo sem ef ráðgjafa-ábyrgðin hefði verið linari, en hún er eftir lögunum, o. s. frv., þá hefðu Íslendingar eftir *jafnréttis*-grundvellingnum orðið að gjöra sig ánægða með slíkt ið sama í sinni stjórnarskrá, og eins hefði Íslendingum á hinn bóginn komið það til góðs, hefði stjórnarskrá Dana orðið enn frjálslegri, en hún er, svo sem ef konungurinn hefði eigi getað neitað sinni staðfesting á þeim lagafrumvörpum, sem rikisdagurinn hefði samþykkt svo og svo oft, eðr aðeins haft frestandi neitunar-rétt (*„suspensivt veto“*).

Það er þannig mín óbifanlega sannfæring, að *Íslendingar höfðu viðdauda Friðriks konungs hins VII. öldungis skýlausau rétt og stjórnarlagalega heimtingu á því, að fá jafnfrjálslega stjórnarskrá fyrir Ísland, eins og Danir höfðu fengið með grundvallarlögum 5. júní 1849 fyrir Danmörku og að einveldi ins háscæla konungs hafi við lát hans verið þannig að skoða og skilja.*

En nú var þessi konungur inn síðasti konungur innar aldinborgsku ættar, eins og áðr er sagt, er hans hátign Kristjáns hinn 9. (áðr prins Christjan af Schlesvig-Holstein Sönderborg-Glücksborg) með rikiserfðalögum 31. júlí. 1853 var valinn til konungs í Danmörku, og ríkið gjöt arfgengt til afkomenda hans með drottningu hans (áðr prinsessu Louise Vilhelmine Frederikke Caroline Auguste Julie af Schlesvig-Holstein-Sönderborg-Glücksborg) í beinan karllegg.

En má ég spyrja: breyttist nú við þetta í nokkurn handa máta réttarstaða þeirra þjóða eðr landa, sem áðr heyrðu undir veldi innar aldinborgsku konungsætta? breyttist nú, segi ég, in stjórnarlega réttarstaða Íslendinga gagnvart konungdóminum í Danmörku um eina

hársbreidd til ins *lakara*? Nei, öldungis hreint frá ekki. Hér ræðir aðeins um *skifti á konungunum sjálfum* eður *konungsættinni*. Hér ræðir fyrir guði og mönnum aðeins um, að hans hátign konungrinn Kristján inn IX. verði tekinn til konungs yfir Íslandi og Íslendingum, og að niðjar hans öðlist konungserfðir á Íslandi, í staðinn fyrir ina aldinborgsku konungaætt. Að þetta sé óvefengjanlegur sannleiki þarf í rauninni engrar sönnunar við. Hann liggr hér svo ljóst og greitt fyrir, að auga skynseminnar *getr* ekki einusinni eitt augnablik sést yfir hann. En skyldi samt sem áður nokkur vera sá, sem væri svo glámskygn, að hann þyrfti skarp-ari sjónauka en þetta, þá vil ég biðja þann inn sama að lesa *fyrst* in áminstu ríkiserfðalög 1853, og vita hvort hann sér þar skipað um nokkuð *annað* en *ríkiserfðirnar* einsog ég hefi sagt (konungalaganna 27.—40. gr.). Í *annan* stað bið ég hann að segja mér, í hverju tilliti ríkisstjórnarlög eður grundvallarlög Dana hafi að öðru leyti breytt, en því, sem ég sagði, eður í hverju tilliti *konungsvaldið sjálft* hafi orðið meira, minna eður annað en það áður var (takmörkuð eður lögbundin einvaldsstjórn). Skyldi hann þá ekki mega til að svara: Nei, ég sé ekkert annað í lögunum, ég sé enga breytingu. Gjöri hann það eigi, þá sér hann ósjónum eður ofsjónum og er ómætr dómari um það mál. En má ég þá spyrja, skyldi nokkur heilvita maður geta látið sér detta í hug, að nokkur breyting hefði fremr getað átt sér stað í stjórnarlögum Íslands, eður í konungsvaldinu yfir Íslendingum, þó að Íslendingar, öldungis á sama hátt og Danir gjörðu, hefði samþykkt þessi sömu ríkiserfðalög, sem að visu eftir *bókstaf* sínum einnig vafalaust ná til Íslands? Eða skyldi þá þetta fremr hafa getað átt sér stað fyrir það, að Íslendingar hafa *ekki* samþykkt þessi lög, á sama hátt og Danir gjörðu, heldr

aðeins kannast við Kristján IX. sem konung sinn, eins- og áður er sagt? Þetta býður als eigi svörum. Nei, *konungalögin frá 1665 og alþingistilskipunin frá 8. marz 1843 og allir þeir stjórnargjörningar, sem gjörzt höfðu frá því 1848 standa í öllu falli öldungis óhaggaðir og óraskaðir til ins lakara¹ af ríkiserfðalögunum 31. júlí 1853, hvað þjóðréttindi Íslendinga snertir, með þessari einu breyting — konungaskiftunum.*

Til þessarar niðrstöðu ætla ég nú, að allir hljóti að komast viðvíkjandi spurningunni nr. 2, er leysa skal úr henni samkvæmt stjórnarlögum Íslands. En nú er eftir að drepa lítið eitt á stjórnarviðburðanna rás sjálfa á Íslandi síðan 1848 og ábrif hennar með tilliti til inna framlögðu spurninga.

Eftir því sem nú var sagt, verður það eigi hrakið og stendr sem bygt á bjargi, að stjórnarlög Íslands eru öll önnur en Danmerkr, löggjafarvaldið alt annað fyrir Ísland (konungurinn með ráðaneyti alþingis) en fyrir Danmörku (konungurinn og ríkisdagurinn í sameiningu); en getr nú nokkrum þeim manni, sem setr sér þetta skýrt og glögt fyrir sjónir, blandast hugr um það, af hvorri rót sú — að ég kveði svo að orði — benda og flækja sé runnin, sem stjórnarmál Íslands, og stjórnarathafnirnar þar hafa verið vafðar í síðan 1849, sú flækja, sem hefir komið stjórn landsins á ráf og reik, sú flækja, sem hefir gjört hugmyndir manna æðri sem lægri svo óskýrar og óljósar, að menn varla — sem menn segja — hafa vitað fótum sínum forráð um lög vor og lands stjórn, sú flækja, sem vakið hefir sjandskap og flokkadrætti og ina megnu og almennu óánægju með stjórnarhagi landsins, sem fer

1) Ég leiði framhjá mér, að setja fram og svara þeim frekari spurningum, sem vekja mætti, ef til vill, þessu efni viðvíkjandi, því þær liggja fyrir utan þá setningu, sem ég hér hef leitast við að skýra fyrir mönnum og leiða rök að.

dagvaxandi um allt Ísland, sú flækja sem hefir lagt allt framfara og viðreisnar afl lands og þjóðar í dróma?

Það hefir hörmulega ræzt á oss Íslendingum: Með lögum skal land byggja en með *ólögum eyða*. Þetta er gefið, en hvar er undirótin til þess?

Menn skyldu hafa ímyndað sér, að það hefði eigi verið ofmikið tilætlazt, af inum dönsku lögbundnu ráðgjöfum (konstitutioelle Ministre) sem vitanlega, hver eftir annan, ennig hafa fjallað sem ráðgjafar um in íslenzku stjórnarmál hjá konunginum sem einvöldum konungi yfir Íslandi - það var eigi, segi ég, *ekki* ofmikið tilætlazt af þessum mönnum, að þeir hygðu vandlega að þessari tvöföldu stöðu sinni og gættu að því, að konungalögin 1665 voru stjórnarlög Íslands, en grundvallarlögin 1849 stjórnarlög Danmerkr. Ég vil leyfa mér í sambandi við þetta að geta 26. gr. í nefndum konungalögum 2. málsgreinar. Hún hljóðar þannig á íslenzku:

«Og með því að dagleg reynsla og hörmuleg dæmi annara landa sýna fullglögt, hve skaðlegt það er, þegar mildi og linkind konunga og drottna er misbrúkuð þannig, að hinir og þessir, og það stundum nánustu og handgengnustu þjónar sjálfra þeirra, svo sem ómerkjanlega draga vald og stjórn úr höndum þeim, og almennings heill og konungarnir sjálfir mega við það ið mesta tjón og afráð bíða, svo að það hefði víða verið mjög svo æskilegt, að konungar og drotnar hefðu látið sér annara um að varðveita myndugleik sinn, en þeir oft og tíðum hafa gjört; — þá viljum vér alvarlega hafa boðið vorum eftirkomendum einvalds-arfakonungum yfir Danmörk og Noregi, að þeir með árvökru og vakandi anga gaumgæfi að varðveita erfðaréttindi sín og inabeynu óskoruðu einvaldstign óskerða, eins og þú er þeim til ævarandi erfða algjörlega fyrir sjónir sett í konungalögum þessum; og

þessvegna þjóðum vér nú og skipum stranglega þeim til enn frekari tryggingar, að skyldi nokkur maðr, hver sem hann svo væri, verða svo djarfr, að koma nokkru því til leiðar eðr útvega sér nokkuð, sem gæti á einn eðr annan hátt verið óskoruðu einveldi konungsins til afráðs og rírnunar, þá skal alt, sem á þann hátt er lofað og fengið, metið sem ótalað og ógjört, og skal þeim, sem útvegað hafa sér eðr með brögðum öðlast slíkt, hegnt sem þeim, er konungstigninni hafa misboðið, og stórkostlega hafa brotið á móti konungsins háu einveldis drotnun».

Danski textinn af þessari málsgrein, sem hér stendr á íslenzku er þannig:

«Og eftersom den daglige Forfarenhed og andre Landes ynkelige Exempler noksom udviser, hvor skadeligt det er, naar Kongers og Herrers Mildhed og Fromhed saaledes misbruges, at deres Magt og Myndighed af en eller anden, ja endog undertiden af deres egne nærmeste og høiest betroede Tjenere, fast usynligen dem beskjæres, og i saa Maade det gemene Bedste lige-saavel som Kongerne selv lider største Forfang og Afbræk, saa at det mangesteds høiligen havde været at ønske, at Konger og Herrer med større Nidkjærhed havde holdt over deres Myndighed end tidt og ofte skeer; Da ville Vi og alvorligen have Vores Efterkommere Enevolds Arve-Konger over Danmark og Norge befalet, at de med et nidkjært og vaagent Öie give Agt paa at holde deres Arverettighed og absolute Souveraine, det er Enevolds Magtes, Høihed uforkrænket, ligesom den nu af Os her udi denne *Konge-Lov* dem til evindeligt Arv fuldkommen er forestillet; og derfor ogsaa til dens ydermere Bestyrkelse nu hermed strengeligen byde og befale, at dersom nogen, være sig hvem det være kunde, skulde understaae sig at udvirke eller

forhverve noget, som kunde i en eller anden Maade være Kongens absolute Souveraine Enevolds Magt til Afbræk og Forsfang, skal dog alt, hvis saaledes kan være tilsagt og erlanget, holdes for usagt og ugjort, og de som sig sligt forhvervet eller tilsneget have, straffes som de der Majestæten beleidiget og imod Kongens Enevolds Herredømmes Høihed groveligen sig foregrebet have».

☞ Þessum ritlingi varð eigi lokið á svo stuttum tíma fyrir för póstskipsins héðan sökum anna við prentsmiðjuna, enda hlýtr hann, eftir kringumstæðum, sem nú eru, að verða nokkuð lengri, en ráðgjört var í fyrstu. Framhald hans kemr út við fyrstu hentugleika. Þetta skoðast sem fyrsta hefti og kostar 24 sk.

Útgefandinn.
